

Exkurze na lesním majetku pana barona Rotenhana

Dne 18. května t. r. se uskutečnila exkurze asi 45 pracovníků našeho podniku – inspektorů pro genetiku, pěstování a ochranu lesa, vybraných lesních správců a některých dalších - do lesů pana barona Rotenhana. Již se pomalu stávají tradicí návštěvy českých lesníků na lesním majetku pana barona. Zjistíte to je pro jeho výjimečně jednoduchý přírodě blízký způsob hospodaření, rázovitou postavu a svérázný výklad lesnických nauk. Nejinak tomu bylo i tentokrát a organizátoři se netajili s tím, že jim jde především o to, aby se další čeští lesníci mohli seznámit s tímto lesním majetkem a našli zde inspiraci pro svoji práci. Neutuchající zájem potvrzují i články v našem odborném lesnickém tisku (LP 2/1998, LZ 7/2000). O to je těžší napsat něco nového. Proto jsem zvolil možná neobvyklou formu diskuse o přínosu exkurze pro pracovníky LČR s kolegy, kteří se návštěvy zúčastnili, Ing. Jiřím Kopicem a Ing. Vladimírem Krchovem. Snad mne k tomu inspirovala jedna poznámka v davu, že je to jako ukázka sice hezké, ale v našich podmínkách nerealizovatelné.

Na začátek zopakujeme čtyři zásady hospodaření pana barona, které fascinují svojí jednoduchostí: žádná holá seč, pouze a výhradně přirozená obnova všech dřevin, bohatá druhová a vertikální struktura porostů, intenzivní lov zvěře.

Obnova lesa

Ing. Kopic: Nejdůležitější z výkladu pana barona mi připadá to, aby se lesník díval nahoru do korun, kde mu vzniká hodnota, a ne dolů na to, kde co roste. On přeci nebude bezhlavě uvolňovat přirozené zmlazení, které mu naléto i tam, kde s ním ve svém záměru nepočítal. To by si asi měl odnést i pracovník LČR. My samozřejmě nemůžeme uplatnit všechno to, co uplatňuje pan baron na svém majetku, protože on se nesporně chová jinak – zodpovídá se pouze sám sobě. Ale myslím si, že pro nás lesníky, které si najal stát pro spravování svého majetku, je hrozně důležité to, abychom nezaměňovali příčinu a důsledek. Abychom kvůli tomu, co často považujeme za hospodářskou nutnost – uvolnění přirozené obnovy – neztráceli hodnotu, tj. přírůst na kvalitní horní etáži, kterou předčasně smýtíme pro uvolnění přirozeného zmlazení, a nezapomínali cíleně rozpracovávat ostatní porosty k obnově. Abychom nebyli ve vleku nahodilých těžeb a uměli prosadit cílené hospodaření a dlouhodobý záměr odborného lesního hospodáře.

Ing. Řezáč: Přirozené zmlazení není cíl, ale pouze prostředek.

Ing. Kopic: Smyslem jeho hospodaření je vydělat peníze a do toho zapadá i přirozené zmlazení.

Ing. Krchov: Cílem jsou jednoduše peníze, které rostou v té nejvyšší etáži jeho lesa. Přirozená obnova je jakýsi prostředek, jak dosáhnout bohaté struktury porostu a zajistit to, aby se k těm samým penězům dostali za 100 – 200 let i jeho pravnucci a přitom, aby on do zalesňování nemusel dát ani feník. Pan baron pracuje se světlem, které pouští do porostu a sklízí to, co narostlo v horní etáži. Tedy to, co potřebuje sklídit proto, aby „uživil“ sebe a svoji početnou rodinu.

Ing. Kopic: Ale to je to, co se obávám, že u našeho státního podniku tak úplně nejde, protože jsme svázáni určitými předpisy – musíme dodr-

Zleva: pan baron Rotenhan, tlumočnice Jana Pechová, Ing. Vladimír Krchov a Ing. Jiří Oliva, generální ředitel LČR

žet určitý obnovní cíl, musíme mít určitou druhovou skladbu, musíme zajistit minimální procenta MZD atd. Takže u nás v určitých případech bude i přirozené zmlazení cílem.

Ing. Krchov: Byla škoda, že jsme nemohli navštívit také druhou část majetku pana barona, kterou přikoupil asi před 15 – 20 lety. Původně to byl klasický pasečný les věkových tříd, v podstatě jehličnaté monokultury s malou příměsí listnáčů. Tuto část začal celoplošně převádět na les podobně druhově bohatý, tak jako majetek, který jeho rodina obhospodařuje tímto způsobem bezmála 100 let. Tato ukázka by byla pro naše podmínky asi zajímavější. My jsme viděli už výsledek osmdesátiletého hospodaření. Ale nepochybně se předtím jednalo rovněž o pasečný, smrkový, monokulturní les, s nějakou menší příměsí ostatních dřevin. Nemohlo to být jinak, protože společenské zadání pro lesní hospodářství ve střední Evropě bylo všude stejné – dostatek smrkového a borového stavebního dříví.

Myslivost

Ing. Řezáč: Tato přestavba lesa by nebyla možná bez radikálního přehodnocení vztahu k myslivosti.

Ing. Kopic: Poučka, kterou on zastává, že chce-li bezproblémově pěstovat les bez nákladů, tak musí střílet zvěř, skutečně není otázkou myslivosti. Jde spíš o to, co je pro nás přednější. Jestliže je naším úkolem vypěstovat kvalitní, zdravý les, tak potom se zvěř musí držet v takových početních stavech, kdy rozvoj lesa neomezuje. Myslivost je v takovémto hospodářském lese druhotná. Mám zde nastavenou určitou mez únosných škod a do této výše mohou hovořit o chovu zvěře. Jakmile bude zvěř tyto mantinely překračovat, tak je to špatně. A proto, aby se zvěř do těchto mantinelů dostala, musí padnout řada mysliveckých zásad, např. veškeré ohledy na trofejové hodnoty či sílu zvěře. Říkám to nerad, protože jsem sám myslivec, ale myslím si, že padnout musí. Samozřejmě kromě věcí eticky nepřijatelných, například lovu plné nebo vodící samičí zvěře. Přijatelné by měly být nátlaky na srnčí, snad i lov brokem – to, co u nás není povoleno. Doba lovu by se měla prodloužit na maximum, s ohledem na zmíněné etické hranice. Přesto je nesporné, že takhle pestrá skladba

OKÉNKO K SOUSEDŮM

porostů je pro zvěř daleko úživnější, Mohou zde přetrvávat vyšší stavy zvěře než v monokulturách.

Ing. Krchov: Rozhodně se nemusíme obávat toho, že by pan baron dčimoval zvěř. On na tomto svém majetku, jehož rozloha je 1200 ha, dlouhodobě každoročně loví kolem 100 kusů srnčího. Ale na co je potřeba rezignovat, tak tedy nikoliv na množství, ale na jakési představy o chovu zvěře a chovných hodnotách. Těch 100 kusů stírlí zhruba 5 – 6 lidí a jedná se o velmi časově náročnou činnost. V jeho pestrých bohatě strukturovaných porostech není jednoduché zvěř ulovit, proto nemůže čekat, až potká nějaký slabší kus. Prostě to, co potká, zastřelí a ty chytřejší nepotká. Ti ale stále přežívají v takovém množství, které mu dovoluje příští rok zase ulovit 100 kusů srnčího. To znamená, že kdyby se podřídil nějakým chovatelským kritériím, tak by mu počet zvěře výrazně narostl a likvidoval diverzitu a strukturovanost porostů, potažmo peníze, které by následně musel dávat do umělé obnovy a ochrany porostů proti zvěři.

Rodina pana barona pěstuje své lesy již téměř 100 let jako jednotlivě až skupinovitě výběrné, ve spodní etáži je vždy zachovaná pestrá směs dřevin

Legislativa

Ing. Řezáč: Pan baron jako poslanec bavorského zemského parlamentu se snaží změnit zákony o myslivosti a o lesích, byť podle něj jejich legislativa vlastníky lesů nijak zásadně neomezuje ve způsobu hospodaření.

Ing. Kopic: Bohužel, vypadá to, že v našem Parlamentu absolutně neplatí odborné argumenty. Náš Parlament je schopen rozhodnout cokoliv a vůbec to nemusí být na základě odborné diskuse, ale podle toho, kdo má větší politickou sílu, které skupiny víc lobují. Samozřejmě to neplatí absolutně, ale zdá se, jakoby poslanci bavorského parlamentu používali více rozum.

Ing. Krchov: Naše situace je srovnatelná. Obdobným procesem, kterým prochází naše legislativa, prošla i legislativa bavorská s tím rozdílem, že tam nikdo nikdy nezpochyboval základní právo vlastníka určit si, jakým způsobem bude jeho honitba utvořena a jak bude se zvěří hospodařit. Pan baron rovněž zmínil takové legislativní úpravy, které by naše myslivci mohli zajímat, například lov srnčí zvěře brokovou zbraní a brokem. Tato skutečnost však vyplynula z nutnosti lovu srnčí zvěře i v blízkosti velkých měst, v lesních komplexech, které jsou využívány k rekreaci a kulová zbraň je zde příliš nebezpečná. Parlament toto považuje za alternativu, která zde umožňuje výkon práva myslivosti, protože snižuje rizika pro návštěvníky těchto příměstských lesů.

Je důležité si uvědomit, že pan baron má na svém majetku pouze zvěř srnčí a černou. A černou má rád a říká o ní, že je pluhem lesa. Viděli jsme, že její stavy jsou značné. Má rád také sojky, protože rozmnožují jeho les. Výše odlovu srnčí zvěře mnohdy vede k domněnce, že les pana barona tvoří osamělý ostrov uprostřed polí a zvěř se do něj stahuje. Ale není tomu tak. Jeho majetek se rozkládá v poměrně lesnaté krajině a je součástí rozsáhlého komplexu lesů, v němž se nachází řada jiných majetků soukromých, obecních i zemských.

Ekonomika a certifikace

Ing. Kopic: Na několika stanovištích jsme shlédli výnosovou etáž borovice, skutečně nádherné, vysoké, rovné, hladké kmeny s objemem 4 – 5 m³. Nicméně nikde v jejich okolí jsem neviděl borový nálet. Zdálo se mi, že tímto způsobem hospodaření v těchto částech přemění druhovou skladbu lesa, který odkáže svým potomkům. Poroste tam sice podobně krásný les, ale místo horního patra výstavních borovic v něm bude horní bukové patro, protože většinou se tam zmlazoval buk nebo dub. Lze se tedy ptát, jestli změnou druhové skladby nezmění pro budoucnost výkon toho majetku z hlediska ekonomiky.

Ing. Krchov: Nemyslím si to. Borovice sice ubývá, ale viděli jsme spoustu stanovišť, kde se vyskytovala, byť byla zarostlá v buku nebo dubu. Ale pořád v množství, které mu dává potenciální možnost výběru. Se zárukou vždy mohl vypěstovat 100 – 200 borových kmenů do doby mýtlosti. Například hned na druhém stanovišti co dva metry koukala z buku špička borovice. Samozřejmě, jestliže jí nepomůže, tak o ni přijde, ale v opačném případě jí tam mít bude. Za velmi důležitý aspekt považuji právě tuto možnost volby.

Ing. Kopic: Asi jako každá metoda nic nemůže být absolutní. Jakmile člověk převezme nějakou myšlenku a začne ji totalitně prosazovat, tak je z toho vždycky malér.

Ing. Řezáč: U borovice jde hlavně o práci se světlem. Když do porostu pustí více světla, prosadí se borovice, když tam bude málo světla, prosadí se buk. Ví, že když dá borovicím světlo, tak ona buk předroste. Zajímavým způsobem se pan baron díval na dřeviny nepůvodní, především smrk a douglasku. O smrku říkal, že je hostem v jeho lese, ale nezatracoval ho, protože se mu dobře zmlazoval a přinášel slušný výnos, třebaže tam trpí kalamitami. Říkal jen, že ho musí včas smýtít, tedy kolem 80. roku věku. Podobně douglaska mu v 70 letech dává takový výnos jako žádná jiná dřevina, přitom ještě zvyšuje biodiverzitu a jiné dřeviny neutlačuje.

Ing. Krchov: Pan baron si nechal svůj majetek certifikovat podle systému FSC. Douglaska je jediná dřevina, kterou vnáší částečně uměle, a je zajímavé, že pro systém FSC nejsou nepůvodní dřeviny překážkou.

Ing. Řezáč: Místy bylo vidět i přirozené zmlazení douglasky. Přes veškerou strukturovanost se ani jeho lesům nevyhýbaly v minulosti různé menší nahodilé těžby, především větrné. Nejvíce jimi trpěl smrk, avšak díky pestré druhové skladbě to porosty většinou ustály. Ale tam, kde mu smrk padnul a vznikla nějaká plocha, tak ji nechal přirozenému vývoji. Viděli jsme jednu takovou plochu, starou asi 6 – 7 let o velikosti asi 0,5 ha, která se začínala krásně přirozeně zmlazovat a jak nám demonstrativně pan baron ukázal, kam hodil čepici, tam našel nějaký semenáček, byť zarostlý ostružinou a malinou. Z toho bylo vidět, že to je živné stanoviště, pravděpodobně ještě podmáčené, protože to bylo na úpatí mírného svahu. Ale jinak jsme buřeň neviděli, nedá jí totiž tolik světla, aby měla šanci se prosadit a jakmile světlinu obsadí nárost dřevin, buřeň se už neobjeví.

OKÉNKO K SOUSEDŮM

Ing. Krchov: Z pohledu našeho lesního práva bychom na takovýchto stanovištích asi nervově nevydrželi a uměle zalesnili, nebo možná vydrželi, ale museli bychom požádat o odklad zalesnění pro účely přirozené obnovy a mnohde by nás čekalo složité a únavné přesvědčování státní správy, že nejde o likvidaci podstaty lesa. Na těchto živých stanovištích to skutečně trvá kolem 10 let, než se v ostružině, malině a buřeni objeví špičky mladých stromků.

Ing. Řezáč: Kromě této jediné kalamitní plochy jsme viděli škody jen roztroušeně, jen tu a tam vyvrácený smrk, třebaže při velké víchřici v roce 1990 mu padlo asi 20 000 m³.

Ing. Kopic: Byly tam ještě vidět škody sněhem na mladých porostech, které pan baron nevychová. To považuji za slabost celé ukázky. Pan baron zřejmě nemá žádné dlouhodobé doklady o tom, jaké zásahy a kdy se

S postupujícím prosvětlením se začíná prosazovat borovice, která přerůstá buk

v porostech udělaly, nevíme, jak má svůj les zařízený, takže se nedá porovnat výnos jeho majetku s jiným majetkem v obdobných přírodních podmínkách, ale který je obhospodařovaný pasečným způsobem.

Závěr

Ing. Krchov: Myslím si, že základním kritériem výnosu je to, že z něho žije rodina pana barona. On by takto neohospodařil, kdyby se mu to nevyplácelo. Samozřejmě, že hospodaří podle lesního hospodářského plánu, ale tvrdí o něm, že je špatný. Docela mu věřím, protože popsat takhle bohatě strukturovaný les jde velmi těžko. Jeho rodina už dávno opustila uvažování o nějakých věkových třídách. A co se týče těžby a přírůstu, tak jeho děda si myslel, že přírůst je 6 m³ a těžil 4 m³, otec si myslel, že přírůst je 7 m³ a těžil 5 m³, a on si myslí, že přírůst je 8 m³ a těžil 6 m³. A přitom mu les pořád přibývá. Mezi jeho „povinnosti“ patří také chodit do hospody mezi lidi. Když se ho jednou soused ptal, z čeho vlastně žije, jestli z toho poslaneckého platu, tak mu řekl že ne, že žije z lesa. Ale soused mu to nevěřil, protože v jeho lese nebyla vidět žádná těžba. I lidé v Bavorsku mají těžbu spojenou s holou sečí, v lepším případě s násekem.

V kruhu naší diskuse se můžeme vrátit na začátek konstatováním, že pan baron nejdříve na podzim uzavře kontrakty na dřevo, domluví si ceny a sortimenty. Tím veškerá jeho péče o les začíná, teprve potom jde vyznačovat a přemýšlet, kde co uvolní. Ročně těžil asi 7000 m³, ale není to dogma, kdyby byly nízké ceny dřeva a on nepotřeboval peníze, tak by pravděpodobně netěžil tolik, a opačně, když budou vysoké ceny, tak se zřejmě nebude ošívát a klidně ten rok vytěží víc.

Ing. Řezáč: Dokonce řekl, že pokud by někdo v pátek přišel, že chce 100 m³, tak mu je do středy příštího týdne dodá na místo. Má takový přehled o svém majetku, že ví, kde co potřebuje uvolnit, kde jaké množství dřeva lze odtěžit.

Jan Řezáč

DISKUSE

Limit pěstební činnosti a možný přístup k jeho stanovení

Na pěstební činnost vynakládáme více než 40 % tržeb za dříví. Je tedy zřejmé, že účelnosti a efektivitě takto použitých prostředků je nutné věnovat zvýšenou pozornost. Ne vždy totiž platí úměra, že čím více prostředků do lesa vložím, tím větší výnos mohu očekávat (v ekonomické teorii se tomu říká zákon klesajících výnosů). Hlavním ekonomickým nástrojem pro řízení nákladů pěstební činnosti u našeho podniku je limit nákladů. Jeho výše nepřímou určuje způsob a intenzitu hospodaření v konkrétních podmínkách. V této souvislosti se jednoznačně ukazuje potřeba cílené a transparentní metodiky pro jeho stanovení. Vzhledem k tomu, že jsem měl možnost se touto problematikou zabývat, dovoluji si zde uvést několik myšlenek.

Ekonomika a les

Je nesporné, že ekonomické zdraví našeho podniku při daných vnějších podmínkách závisí na příznivé relaci mezi výnosy a náklady. V krátkodobém horizontu jsou výnosy dány naší schopností realizace dříví na trhu, z dlouhodobého hlediska zejména hospodářskými opatřeními majícími na zřeteli strukturu, objem a kvalitu produkce dřeva. Na druhé straně ekonomickou situaci ovlivňují výdaje na budování a údržbu infrastruktury lesa, personální zajištění správy lesního majetku a náklady spojené se zajištěním kontinuity ekonomického využívání lesa s důrazem na maximalizaci hodnoty výstupu (souhrnně nazývány jako náklady na pěstební činnosti) vyjádřené ve svém finále peněžními jednotkami.

Úvahy o možném omezení produkce dřeva v našich lesích ve prospěch jakýchkoli ostatních funkcí považuji za produkt doby, ve které žijeme. Člověk je nedílnou součástí přírodního prostředí a je nucen ke svému životu využívat své okolí. Je na něm, jestli to bude dělat v míře nezbytně nutné, s pokorou, úctou a respektem nebo s bezohledností a nenasyceností omezenosti. Ideje trvale udržitelného hospodaření v lesích pokládám za základy, na nichž vyrostlo středoevropské lesnictví, jež se vyvinulo ne z potřeby jednorázového vyčerpání zdroje, ale z nutnosti mít možnost využívat les dlouhodobě (teoreticky neomezeně dlouhou dobu). Je pouze na nás, jakým způsobem využijeme potenciál, který máme k dispozici.